

TEMES

Aproximació als periòdics i als periodistes de la Barcelona de 1820 a 1839

Albert Ghanime

HISTORIADOR

El període que abordem, condicionat per les crisis polítiques i els conflictes armats, es caracteritza per les intermitències i l'increment sincopat del nombre de diaris i de revistes, que augmenta o disminueix a redós dels canvis polítics, les lleis d'impremta i la major o menor tolerància de les autoritats locals o provincials. Es tracta de publicacions de formats diferents, encara que per al diari o periòdic predominen els formats foli i gran foli, en plec de quatre pàgines, a tres o quatre columnes. Es tracta de periòdics on el text domina absolutament. El més freqüent és que les publicacions noves s'inicien amb pocs mitjans, fet que condiciona la periodicitat de sortida. Algunes comencen com a bisetmanaris o trisetmanaris i es transformen després, si s'aconsegueix un nombre suficient de subscriptors, en diaris. La major part d'aquests periòdics són de molt curta durada (un, dos o tres anys, i fins i tot mesos), i

els promouen empresaris amb interessos polítics, llibreters impressors, llibreters editors, escriptors periodistes i/o polítics intel·lectuals. La subscripció era la manera habitual d'adquirir-los, i es feia a través de les llibreries i de les administracions de correus. Els repartidors s'encarregaven de lliurar els exemplars a domicili.

Quant als periodistes, encara no n'hi ha en el sentit modern del terme. Els periodistes destacats de l'època són fonamentalment escriptors, docents, acadèmics i/o polítics, que entenen el periodisme com una manera divulgativa de prolongació o substitució del llibre o de la càtedra universitària, també com a tribuna parlamentària d'oposició. Molts assumeixen el paper de divulgadors, atès que estan interessats a donar a conèixer avenços científics o tècnics, corrents literaris, idees polítiques o econòmiques al nou tipus de públic lector de classe mitjana, en una línia de regeneració pedagògica heretada de la il·lustració, però adaptada a la nova realitat sociopolítica en la qual els ciutadans tenen un paper central. Quant al personal del diari, a més del redactor principal es pot comptar amb un corrector, un traductor i un repartidor.

Amb el Trienni Constitucional comencen a definir-se amb claredat els termes de la lluita per la formació de la naixent opinió pública i pel mercat de lectors potencials de classe mitjana, sense oblidar les masses analfabetes urbanes i rurals, a les quals es pretenia arribar a través de la lectura del periòdic per part d'un intermediari cultural. El desenvolupament de la premsa i del periodisme està estretament relacionat amb el liberalisme. De fet, tant els progressistes com els moderats tenen una fe cega en la importància i en el valor taumatúrgic i regenerador — *civilitzador*, diuen— de la difusió de la paraula impresa: «*La prensa en su orijen no era mas que una perfeccion de la escritura, un medio rápido de multiplicar las copias. A mediados del siglo XV amaneció el importantísimo descubrimiento de Guttemberg, y sus escasas aplicaciones no dejaban traslucir aun la inmensa trascendencia del arte tipográfico. Pero en el dia, la prensa es el mas robusto ausiliar de la civilizacion, el terror de los abusos, el centinela avanzado de la libertad, el poder político de los que no gobiernan.*»¹

---

¹ *El Constitucional*, Barcelona, 12/VIII/1837.

Fins i tot els sectors més reaccionaris entendran que és necessari combatre les idees que qüestionen els principis sustentats en la tradició amb arguments racionals, i fan servir la paraula impresa, especialment el vehicle periodístic.

Encara que sovint es confonen i es barregen, cal diferenciar entre els productes periodístics de combat politicoideològic més frontal i els productes culturals i/o professionals que satisfan la demanda d'informació general, tècnica, mèdica, jurídica o literària de segments molt concrets de lectors. Aquests productes, que anomenem *culturals*, *tècnics* o *professionals*, són els que aniran definint el perfil de la revista especialitzada. De vegades, les revistes especialitzades i les revistes miscel·lànies eren utilitzades com a recurs de l'editor per evitar la censura i salvar els comptes del negoci en un context clarament hostil a la llibertat d'expressió.

El Trienni Constitucional i la Dècada Ominosa

La dinàmica i la periodització política general són fonamentals per entendre l'origen i l'evolució de la major part de publicacions de l'època, a més de ser molt importants per establir els diferents subperíodes del marc cronològic que ens hem fixat. Així, el període 1820-1823, corresponent al Trienni Constitucional, representa un parèntesi dins de la política prohibicionista i de privilegis d'impressió característica dels períodes absolutistes, que van de 1814 a 1820 i de 1823 a 1833. La floració de periòdics durant el Trienni Constitucional respon a una dinàmica de recuperació de les llibertats i a un esclat d'optimisme col·lectiu dels sectors socioprofessionals afins al liberalisme, especialment dels joves intel·lectuals i dels impressors que van veure frustrades les seves expectatives de llibertat durant la primera restauració absolutista. De fet, per a molts impressors barcelonins el Trienni representa la gran oportunitat per posar fi al monopoli dels Brusí en el camp de la publicació periòdica d'informació general, i per als joves polítics intel·lectuals, la primera vegada de poder exercir la llibertat d'expressió.

El 4 de maig de 1814 Ferran VII va anul·lar tota l'obra constitucional i el nou secretari de justícia va fer arribar a tots els governadors provincials ordres específiques per controlar tot tipus de publicació. La llibertat d'expressió feia por a les autoritats civils i eclesiàstiques de l'agonitzant

però reviscolat Antic Règim, atès que representava una de les concrecions més evidents de la llibertat de pensament. La premsa periòdica, igual que els altres tipus de publicacions, havia de superar el control de la censura.² Aquest control rígid desapareix amb la liberalització del Trienni. Les Corts constitucionals van revisar la normativa sobre llibertat d'impresma i el 22 d'octubre de 1820 van aprovar un decret que restablia formalment aquesta llibertat i creava els jurats per jutjar els excessos a l'hora d'exercir-la. Un cop assumit el principi de la llibertat d'impressió, el debat es va centrar en els límits de l'exercici d'aquest dret. Així, l'actitud de la premsa més exaltada va provocar que l'11 de febrer de 1822 el govern presentés un decret per restringir la llibertat d'impresma i protegir la figura del rei.

A Barcelona, la premsa periòdica va seguir els esquemes bàsics de la premsa polititzada de Madrid.³ La *Gaceta de Cataluña* (1820) i el *Diario Constitucional de Barcelona* (1820-1823), editats per la casa Dorca, o la *Miscelánea liberal, ó sea El redactor del Pueblo* (1821) i *El Indicador Catalan. Político y Mercantil de Barcelona* (1822-1823), editats per Ignasi Estivill, es van caracteritzar per la lluita politicoideològica més immediata. Les pàgines d'aquests periòdics anaven plenes d'abrandades defenses de la llibertat enfront de l'absolutisme i de picabaralles entre les diferents tendències del liberalisme. Hi havia una mena de necessitat urgent de guanyar la batalla de les idees i de l'opinió pública. Els liberals volien crear un estat d'opinió favorable a la causa de la llibertat, però les diferències d'interpretació de la llibertat i els enfrontaments entre les diferents societats secretes afeblien l'alternativa liberal. Segons Alberto Gil Novales, a partir del mes de març de 1822, el *Diario Constitucional de Barcelona* defensava els plantejaments polítics de la *Sociedad del Anillo*, que actuava a la capital catalana sota l'aparença d'un gabinet de lectura.⁴ Al *Diario Constitucional*

---

² Antonio RUMEU DE ARMAS, *Historia de la censura literaria gubernativa en España. Historia, legislación, procedimientos*, Madrid, M. Aguilar editor, 1940.

³ María CRUZ SEOANE, *Historia del periodismo en España*, Madrid, Alianza Universidad, 1996 [1983], vol. 2 (*El siglo XIX*); Juan Francisco FUENTES, Javier FERNÁNDEZ SEBASTIÁN, *Historia del periodismo español*, Madrid, Editorial Síntesis, 1998.

⁴ Alberto GIL NOVALES, *Las Sociedades Patrióticas (1820-1823). Las libertades de expresión y de reunión en el origen de los partidos políticos*, Madrid, Editorial Tecnos, 1975, vol. I, pàg. 274.

van col·laborar inicialment alguns dels homes de l'antiga *Sociedad Filosófica* (López Soler, Larios de Medrano, Altés i Gurena i Aribau), els quals havien participat en la redacció del diari manuscrit de la societat.

Resseguint la nòmina dels periodistes del moment ens adonem que existeix una connexió clara entre el jovent intel·lectualment inquiet de la primera restauració ferrandina, aquell que s'agrupà entorn de la *Sociedad Filosófica*, fundada el 1815, i els corrents liberals culturalment renovadors del Trienni Constitucional. De fet, el Trienni Constitucional servirà per lligar les inquietuds del liberalisme autòcton, somort per l'absolutisme, amb la saba renovadora dels exiliats de 1814 i dels estrangers refugiats a Catalunya, especialment italians.

El 1822, els llibreters i impressors José Rubió i Tomàs Gaspar van editar el *Diario de la Ciudad de Barcelona, ó sea El Eco de la ley*, vinculat a l'ajuntament constitucional de la ciutat i formalment molt semblant al *Diario de Barcelona*, circumstància que va provocar la irada reacció dels Brusi, que van intentar per tots els mitjans perjudicar la nova publicació, que, com altres, trencava l'exclusiva de publicació d'avisos i notícies oficials de la qual els Brusi havien gaudit fins al començament del Trienni.

A més a més de la premsa cal tenir en compte les revistes, de format i concepció més propers al llibre que al periòdic, i de contingut bàsicament enciclopèdic. Es tractava de publicacions de caràcter científic, tècnic o literari, les quals volien contribuir a l'elevació del nivell cultural del país, però que no superaven els límits de les minories il·lustrades. Les barreres al consum d'aquest tipus de productes, imposades per l'analfabetisme, la manca d'hàbits de lectura i l'escassa disponibilitat econòmica de la major part de la població, eren obstacles massa importants que condicionaven el creixement del sector editorial i periodístic. En el món catòlic de l'època, era molt difícil que sense un sistema educatiu vertebrat es pogués superar el 25 % d'alfabetització.

Al final de 1820 s'anunciava l'aparició d'una de les revistes culturals més significatives de l'època, el setmanari *Periódico universal de ciencias, literatura y artes*, que, promogut per Ignasi Santpons i Barba, liberal moderat i antic membre de la *Sociedad Filosófica*, i editat per Josep Torner, va sortir al carrer el 6 de gener de 1821. Santpons plantejava un producte cultural enciclopèdic que volia donar notícia de les novetats en els diferents

camp del coneixement sense renunciar a la tradició intel·lectual autòctona. El producte estava en la línia acadèmica i erudita de la *Bibliothèque Universelle et Historique*, editada a Amsterdam per Jean Leclerc, o del *Journal des Savants*, totes dues del segle XVII. Bonaventura Carles Aribau va col·laborar amb alguns articles sobre literatura, però la major part dels autors no s'han pogut identificar perquè quan signaven ho feien amb les inicials. *El Periódico universal de ciencias, literatura y artes* va publicar articles d'economia, ciències naturals, tècnica, demografia, història, literatura i va reproduir textos i documents. Ernest Lluch en va destacar els articles de tema econòmic, i va detectar una mentalitat lliurecanvista en la selecció de textos publicats,⁵ mentre que Ferran Soldevila va destacar l'esperit provincialista que traspuaven les pàgines dedicades a recordar les institucions, la història i la literatura catalanes.⁶ Més enllà de la importància cultural evident, l'existència de la publicació va ser precària: al número 11, el nombre de subscriptors no arribava a cobrir la meitat de l'edició, i al número 21, i després d'haver-se queixat l'editor de la poca afecció a la lectura dels naturals del país, la revista s'acomiadava dels lectors i dels vint subscriptors que li restaven fidels (sembla que n'havia arribat a tenir quaranta). No cal dir que la revista va resultar un fracàs econòmic, però des del punt de vista cultural posà de manifest l'existència d'uns intel·lectuals interessats a mantenir viu el passat històric català i a connectar i donar a conèixer els canvis econòmics i els corrents literaris del moment. A més, cal destacar la voluntat més o menys conscient de potenciar el coneixement i la informació com a mercaderies i d'impulsar un *modus vivendi* vinculat a la producció cultural escrita i, per tant, al negoci de l'edició de diaris i revistes. En acabar el Trienni, Santpons es dedicà al seu despatx d'advocat i a projectes editorials en col·laboració amb Bonaventura Carles Aribau. Cal esmentar l'esforç esmerçat per tots dos per donar a conèixer a Espanya l'obra de Walter Scott. El 1834, Santpons va ser elegit procurador a les Corts de l'Estatut Reial i el 1836 es va incorporar a la restaurada Universitat de Barcelona com a professor de dret.

---

⁵ Ernest LLUCH, *El pensament econòmic a Catalunya (1760-1840). Orígens del proteccionisme i la presa de consciència de la burgesia catalana*, Barcelona, Edicions 62 (Estudis i Documents, 22), 1973, pàg. 334-336.

⁶ Ferran SOLDEVILA, *Història de Catalunya*, Barcelona, Editorial Alpha, 1963, vol. III, pàg. 1310-1313.

El 1821 —cal recordar que eren temps de febre groga— Josep Antoni Balcells i Camps, químic i farmacèutic, juntament amb el metge Francesc Piguillem, propagador de la vacuna antivaroliosa al nostre país, fundà el *Periódico de la Sociedad de la Salud Pública de Cataluña*, plataforma important per a la difusió dels nous coneixements mèdics, però de vida breu. Es tractava d'una publicació trimestral, de la qual ens consta l'aparició de quatre números, l'últim de l'abril de 1822. Aquest tipus de publicació, vinculada al món de la medicina, la farmàcia, la salut i els corrents higienistes, és força freqüent a la primera meitat del segle XIX, però cap de les publicacions aparegudes aconsegueix consolidar-se. La vinculació a la iniciativa personal d'un o dos promotors i la inconstància dels subscriptors en condicionava la continuïtat. Si això passava entre el col·lectiu de metges, un dels més vertebrats i amb una disponibilitat econòmica mitjana superior a la d'altres col·lectius professionals, no cal preguntar-se què no passaria a la resta, menys vertebrats.

De totes les revistes publicades durant el Trienni cal destacar *El Europeo* (1823-1824), de vida breu però d'una gran significació cultural, atès que es va convertir en un referent clau de la renovació intel·lectual i literària de Catalunya i Espanya pel fet de contribuir a la difusió del nou corrent romàntic.⁷ Bonaventura Carles Aribau i Ramon López Soler, exmembres de la Sociedad Filosófica, juntament amb el professor d'origen alsacià C. E. Cook⁸ i els refugiats italians Fiorenzo Galli i Luigi Monteggia, hereus de la tradició cultural representada per la revista milanesa *Il Conciliatore* (1818-1819),⁹ van tirar endavant el projecte, però la conjuntura no era la més favorable, i la marxa forçada dels col·laboradors estrangers va implicar la desaparició de la publicació.

---

⁷ Luis GUARNER, *El Europeo (Barcelona, 1823-1824)*, Madrid, Instituto Miguel de Cervantes del Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1954; Florencio GALLI, *Memorias sobre la guerra de Cataluña, en los años 1822 y 1823*, Barcelona, Imprenta de A. Bergnes, 1835.

⁸ Josep SUREDA BLANES, *Orfila i la seva època, 1787-1819*, Barcelona, Edicions 62, 1969, pàg. 27-35.

⁹ Rosa María POSTIGO, «Elements de procedència italiana a 'El Europeo' (Barcelona, 1823-24)», dins *Actes del sisè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes, Roma, 28 setembre-2 octubre 1982*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat (Biblioteca Abat Oliba, 31), 1983, pàg. 411-428.

La reacció absolutista triomfava de nou. López Soler i Aribau, però, es van quedar a Espanya. Aribau es va traslladar a Madrid per treballar a la casa de comerç de Gaspar Remisa i de Madrid estant va col·laborar en diferents publicacions de la capital i participà en projectes editorials amb Ignasi Santpons i el mateix Ramon López Soler. Per la seva banda, López Soler va restar a Barcelona, però els problemes de subsistència, la fèrria censura i la ferotge repressió desencadenada pel comte d'Espanya van contribuir al fet que el 1829 decidís traslladar-se a València, on començà una fructífera etapa de traductor i autor de novel·les històriques amb l'editor aragonès Mariano Cabrerizo. Amb la mort de Ferran VII i la moderada liberalització del sistema, va retornar a Barcelona per dirigir el periòdic *El Vapor* (1833-1835).

La invasió dels Cent Mil Fills de Sant Lluís obrí la porta a la Dècada Ominosa, trencà la dinàmica liberalitzadora del Trienni Liberal i ofegà la llibertat d'expressió. La repressió i els exilis exterior i interior van ser la tònica dominant. La major part de les publicacions van desaparèixer, exceptuant els diaris oficials i alguna revista de contingut científic. El *Diario de Barcelona* va sobreviure com a diari d'avisos en recuperar el privilegi de publicació. El 1825, però, l'impressor Josep Rubió va intentar trencar novament el monopoli dels Brusí publicant el *Diario Mercantil y Económico de Cataluña*, publicació d'informació general, que sortia segons el mateix diari amb «*Real privilegio*». Malgrat tot, l'experiència va ser breu, atès que solament ens consta l'aparició de 73 números. I el 1826 apareixia el *Diario General de las Ciencias Médicas o Colección periódica de noticias y discursos relativos a la medicina y ciencias auxiliares*, que es va publicar fins el 1833.

El Diario de Barcelona

Per la seva longevitat i les seves característiques, el *Diario de Barcelona* mereix una atenció especial.¹⁰ Fundat el 1792, i després del

---

¹⁰ Joaquín ÁLVAREZ CALVO, *Diario de Barcelona. Su fundación e historia, 1792-1938*, Barcelona, Imprenta La Neotipia, 1940; Esteban MOLIST POL, *El «Diario de Barcelona», 1792-1963*, Madrid, Editora Nacional, 1964; Josep M. FIGUERES, «*Diari de Barcelona*» (1792-1992). *Dos segles de premsa*, Barcelona, Rafael Dalmau (Episodis de la Història, 293), 1992.

parèntesi de la Guerra del Francès (1808-1814), període en el qual fugaçment es va publicar redactat en francès i català, va passar definitivament a mans de la família d'impressors i llibreters Brusi, cognom que va acabar identificant-se amb el del diari. A canvi del privilegi exclusiu de publicació, gràcies als serveis prestats a la Corona durant la Guerra del Francès, el diari assumia el paper exclusiu de diari d'avisos. Durant el Trienni Constitucional va haver de fer front a les crítiques obertes dels impressors proliberals i a la pèrdua del privilegi i, per tant, a la competència, però l'assaig va ser breu i agitat, i els Brusi es van instal·lar en el continuisme i en l'hostilitat vers les autoritats constitucionals. El 1821 el propietari, Antoni Brusi Mirabent, va morir víctima de la febre groga i el va substituir Pau Soler al capdavant de la publicació. Soler es va casar amb una de les filles dels Brusi i es va responsabilitzar de l'orientació del negoci fins a l'any 1838, quan el fill gran, Antoni Brusi i Ferrer, se'n va fer càrrec. Malgrat tot, Pau Soler va continuar en el diari com a editor responsable.

El 1824, Eulàlia Ferrer, vídua de Brusi, va sol·licitar una altra vegada el privilegi de publicació, que li va ser atorgat novament per fidelitat a la monarquia absoluta. El privilegi li va permetre garantir la viabilitat de la publicació i del negoci editorial, però la contrapartida va ser l'estancament del diari, que no va abandonar la rutina. L'escriptor i apologista catòlic Joaquim Roca i Cornet hi va col·laborar activament durant els anys trenta, coincidint amb la pèrdua del privilegi i el començament d'una nova conjuntura per a la premsa i el periodisme de tot l'Estat. El *Diario de Barcelona*, però, no es va adequar a la nova realitat. Pau Soler i Joaquim Roca i Cornet no van emprendre les reformes formals i de contingut necessàries, sinó que el van mantenir dins del continuisme formal, d'un estricte conservadorisme catòlic i d'una renovació literària tímida que s'obria poruga a l'eclecticisme i al romanticisme més conservadors. Quan Antoni Brusi i Ferrer es va fer càrrec dels negocis, es va trobar un diari en crisi de subscripcions.¹¹ Sense saber res de periodisme, i després de diferents converses amb gent del seu entorn, va decidir renovar la publicació: va ampliar el nombre de planes i seccions sense incrementar-ne

---

¹¹ *Transcripció d'un manuscrit d'Antoni Brusi*, Institut Municipal d'Història de la Ciutat de Barcelona, ms. A-341.

el preu i hi va incorporar noves firmes, entre les quals cal destacar la de l'advocat i novel·lista Joan Cortada, que va començar la col·laboració el 4 d'octubre de 1838 amb l'article «Estoy por las mejoras», que connectava els canvis i les transformacions del segle XIX amb la transformació experimentada pel venerable diari, reconegut com a degà de la premsa del país. La reforma del diari i un context polític autoritari, el qual va neutralitzar la pluralitat d'oferta periodística a Barcelona, van consolidar la publicació, que va incrementar el nombre de subscripcions. El moribund *Brusi* es va recuperar i Cortada va esdevenir responsable literari de la publicació, fet que li va permetre publicar els primers poemes en català d'un jove escriptor i poeta, Joaquim Rubió i Ors, amagat sota el pseudònim de Lo Gayté del Llobregat. A més, Cortada, inspirat en el model dels periodistes de la Cort, especialment en Mesonero Romanos, va desenvolupar una intensa activitat com a periodista de varietats sota el pseudònim d'Aben Abulema (1838-1841).¹² Els seus articles despreocupats, que barrejaven actualitat, costumisme i perspectivisme crític, eren fàcils de llegir i estaven impregnats d'una sàtira i d'un humor blancs, que va connectar amb amplis sectors de les classes mitjanes benestants, però que van ser durament criticats pels escriptors més inconformistes i romàntics de l'època, especialment pel sarcàstic i aleshores poc conegut Pau Piferrer,¹³ que Cortada no va tenir cap problema a proposar-lo com a successor seu quan va abandonar la crítica teatral del *Diario de Barcelona*.

Lentament, i sobre la base de la continuïtat, el *Diario de Barcelona* es va anar identificant amb una visió monàrquica, catòlica i conservadora de la vida, fins a consolidar-se com a plataforma d'expressió d'un provincialisme, d'un moderantisme i d'un catolicisme més o menys dialogants. La consolidació i la influència de la publicació sobre l'opinió pública catalana, no solament barcelonina, van coincidir amb l'ampliació i l'especialització de la plantilla, la incorporació de periodistes de la talla de Bernabé Espeso i Joan Mañé i Flaquer, i de manera evident amb l'increment del nombre de subscriptors, que el 1858 va arribar als 7.000, mentre que el 1838 tot just en sumava 700.

---

¹² Albert GHANIME, *Joan Cortada: Catalunya i els catalans al segle XIX*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat (Biblioteca Serra d'Or, 144), 1995.

¹³ Ramón CARNICER, *Vida y obra de Pablo Piferrer*, Madrid, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1963.

Liberalització controlada i tensió política

El 1833, l'inici de la liberalització política del sistema absolutista possibilità l'aparició de noves capçaleres. El Reglamento de Imprenta del 4 de gener de 1834, modificat per la Real Orden de l'1 de juliol del mateix any, regulava el control de la premsa. Segons la llei, les publicacions quedaven sotmeses a la censura prèvia, excepte les que tractessin del bé general. Malgrat tot, els marges en l'exercici de la llibertat d'expressió depenien de les conjuntures, i especialment del grau de tolerància de les autoritats locals, sobretot militars. Al principi del juliol de 1836, Pere Felip Monlau, llavors director d'*El Vapor*, explicava al polític i periodista Pedro Martínez López que a Barcelona els periodistes «*estamos como escapados de la censura, escribiendo lo que nos parece bien*». Malgrat tot, el 15 de novembre de 1836, el govern Calatrava va presentar a les Corts un paquet de mesures extraordinàries —entre les quals n'hi havia una de relacionada amb el control de la premsa— que van provocar la reacció dels sectors més esquerrans del progressisme. La llei abans esmentada, però, va ser vigent fins al mes de març de 1837, quan el govern va impulsar una nova llei d'impresma que elevava el dipòsit per a les publicacions periòdiques i creava la figura de l'editor responsable. Finalment, la nova Constitució de 1837 va reconèixer el dret d'impresma sense censura prèvia, però la declaració d'estat de setge el 14 de gener de 1837 a Barcelona, arran de la bullanga del dia anterior, i els fets d'octubre i de novembre de 1837 van marcar l'inici de la dictadura del baró de Meer i, per tant, de la restricció de les llibertats, de manera independent a la nova llei d'impresma i als principis i articles de la Constitució de 1837.

El Vapor

Dins del nou marc polític liberalitzador, condicionat per la tímida apertura iniciada el 1833, cal destacar la iniciativa primerenca de l'editor Antoni Bergnes de las Casas,¹⁴ que, juntament amb Ramon López Soler a la

---

¹⁴ Santiago OLIVES CANALS, *Bergnes de las Casas. Helenista y editor, 1801-1879*, Barcelona, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Instituto Antonio de Nebrija, Escuela de Filología, 1947; Josep Antoni CLUA SERENA, *El humanismo en Cataluña en el siglo XIX: A. Bergnes de las Casas (1801-1879)*, Madrid, Ediciones Clásicas, 1995.

direcció¹⁵ i Manuel Rivadeneyra al capdavant de la impremta,¹⁶ va trencar el monopoli de la vídua Brusi. Sota la protecció del capità general, Ramon Llauder, Bergnes de las Casas va tirar endavant l'ambiciós projecte periodístic d'*El Vapor*. La idea s'havia gestat entre 1830 i 1831, però la influència dels Brusi la va bloquejar. Inicialment *El Vapor* es va publicar tres cops a la setmana, després quatre, fins que a partir de gener de 1835 va passar a diari.¹⁷ El novel·lista i traductor Ramon López Soler, esdevingut periodista polític, el va dirigir fins a l'estiu de 1835. La línia de la publicació estava en consonància amb el liberalisme doctrinari, la defensa de la indústria catalana i la de l'Estatut Reial. Entre les persones que van col·laborar en aquesta etapa trobem l'aragonès José Mor de Fuentes, que, procedent de París, s'havia traslladat a Barcelona, on va arribar el mes de juny de 1834. Mor de Fuentes va col·laborar amb diferents composicions poètiques almenys fins al mes de març de 1835.¹⁸ Durant aquest període *El Vapor* va publicar l'oda «La pàtria», d'Aribau, i va aplaudir, tot recordant l'obra d'Antoni Puigblanch, la traducció al català que l'advocat i novel·lista Joan Cortada va fer de *La fugitiva* de Grossi.¹⁹ A més, es va preocupar pels

¹⁵ Josep TIÓ, *Ramón López Soler, vida y obra*, Universitat de Barcelona, 1973 (tesina inèdita).

¹⁶ Adolfo RIVADENEYRA, «Noticia biográfica de Don Manuel Rivadeneyra (1877)», dins Isidoro ROSELL y TORRES, *Biblioteca de Autores Españoles, desde la formación del lenguaje hasta nuestros días. Índices generales*, Madrid, M. Rivadeneyra, 1880, pàg. v-xxiii.

¹⁷ R. SILVA, «Two Barcelona Periodicals: *El Vapor*, *El Guardia Nacional*», *Liverpool Studies in Spanish Literature*, Liverpool, 1940, pàg. 80-100; A. GONZÁLEZ PALENCIA, *Sobre El Vapor, periódico de Barcelona*, Valladolid, Amigos de Zorrilla, s. a.

¹⁸ Jesús CÁSEDA TERESA, *Vida i obra de José Mor de Fuentes*, Monzón, CEHIMO, 1994.

¹⁹ Respecte a l'autoria d'aquesta traducció, atribuïda pel professor Joan Mas i Vives a Miquel Antoni Martí (*Els Marges*, núm. 53, 1995, pàg. 71-76), val a dir que les proves que aporta el professor Vives no són pas definitives. De fet, solament presenta una prova de pes, el testimoni del metge Joan Ramon Campaner. La resta de suposades proves o arguments són especulatius i circumstancials. D'altra banda, els testimonis que avalen la traducció de Joan Cortada són més nombrosos. En tot cas, les proves a favor de Joan Cortada són difícils de refutar. Fonts més directes i fiables que Campaner, com ara Piferrer, Milà i Rubió mai no van fer referència en els seus escrits, especialment Piferrer, que hagués fet sang sense miraments de la informació; i Rubió, que va criticar la traducció de Cortada, mai en va qüestionar l'autoria. A més, Cortada i Martí van mantenir un intercanvi de cartes a través d'*El*

drets d'autor i va defensar la tradició jurídica de les corts aragoneses enfront de les castellanes, fet que posa de manifest l'existència entre els redactors d'una sensibilitat política i cultural diferent a la centralitzadora i castellanitzant respecte a la construcció del nou Estat liberal.

L'abril de 1835, Bergnes es va separar de la societat d'*El Vapor*, i els esdeveniments polítics de l'estiu de 1835 van provocar la substitució de Ramon López Soler pel metge, escriptor i periodista Pere Felip Monlau, jove de basta cultura i tarannà progressista. La defensa de l'Estatut Reial que va fer López Soler es va veure desbordada pel descrèdit de Llauder, a qui van recordar la seva participació en la mort del general Lacy. López Soler va abandonar Barcelona després de les bullangues de l'estiu, conscient del perill que corria la seva vida. Es va refugiar temporalment a França i va retornar a la capital catalana al final de l'any, però la bullanga del mes de gener de 1836 el va decidir a marxar cap a Madrid, on va morir el 21 d'agost de 1836. A partir d'aquell moment, *El Vapor*, propietat de Josep Lines i d'altres socis, i dirigit per Monlau, va donar un tomb polític i ideològic i es va convertir, a poc a poc, en portaveu del sector més esquerrà del partit progressista barceloní. Alguns dels articles publicats, especialment els que es van reproduir d'*El Grito de Carteya* entre novembre de 1835 i gener de 1836, signats pel Proletario, pseudònim del fourierista gadità Joaquín Abreu,²⁰ i els de Pedro Martínez López, apareguts l'estiu de 1836, van provocar la queixa dels membres de la Junta de Comerç i de la Comissió de Fàbriques, i el nerviosisme dels socis del diari, que van fer serioses advertències a Monlau. Monlau va ser director fins al mes de setembre de 1836, quan el diari, en plena crisi de subscripcions, va

---

Guardia Nacional, exhumades per Joan Alegret, que és revelador. A la carta del 26 d'octubre de 1838, Cortada diu textualment: «*perqué jo estimo molt la llengua de mos avis, en la que foren escrits nostre vell codi, y lo primer codi maritim del mon, en que cantaren nostres trobadors, y de hon aprengueren los poetas italians, y en la qual jo mateix so treballat, y so estat aplaudit dins ma patria y fora d'ella*». Cortada es referia a *La Noya fugitiva*, i Martí, en una carta posterior, publicada també a *El Guardia Nacional*, però que no va recollir Joan Alegret, li va agrair el suport fent referència a *La Noya fugitiva*, tot un reconeixement vers l'acadèmic que el refermava amb contundència en la qüestió de l'epitafi escrit en català.

²⁰ Jordi MALUQUER de MOTES, *El socialismo en España, 1833-1868*, Barcelona, Crítica, 1977, pàg. 136, n. 18.

passar novament a mans de Bergnes de las Casas, després d'haver fracassat l'intent de compra d'un grup de socis de l'entorn de Monlau. A mitjan setembre, la crisi d'*El Vapor* era coneguda, i els rumors de la seva desaparició circulaven en els ambients polítics i periodístics barcelonins. Covert-Spring,²¹ un dels col·laboradors d'*El Vapor* des del mes de maig de 1836, va mantenir converses amb els propietaris, i Bergnes de las Casas li encarregà la redacció del diari. Covert-Spring es manifestà progressista assenyat, industrialista i partidari de la monarquia constitucional, i el va dirigir fins al final del mes d'octubre de 1836, quan Antoni Bergnes de las Casas i Bernardo de las Casas, per superar els deutes, van negociar la fusió amb *El Guardia Nacional* (1835-1841). Covert-Spring s'oposà a l'operació al·ludint a la dignitat de l'escriptor i del periodista, i fundà *El Nuevo Vapor* (1836); s'hi emportà tots els seus col·laboradors, entre els quals trobem Marià González, Pere Mata, Josep Llausàs, Ramon Torrens, Manuel Milà i Fontanals²² i Antoni Ribot i Fontserè, tots ells vinculats a la Sociedad Filodramática. Sembla que un grup d'empresaris, encapçalats per Molins, Fontanellas i Cubero, van facilitar a Covert-Spring els diners necessaris per a la nova empresa periodística. Al cap de poc temps, Covert-Spring emmalaltí i Pere Mata es va fer càrrec de la publicació, que dirigí fins al

²¹ Marie GRAU, «Andrew Covert-Spring a Perpignan, 1828-1835; un émigré politique espagnol dans la vie culturelle roussillonnaise», *Société Agricole, Scientifique et Littéraire des Pyrénées-Orientales* (Perpignan), vol. 93 (1985), pàg. 223-251; Maria GRAU i MEEKEL, «Andrew Covert-Spring, assaig de construcció d'un personatge històric», *Els Marges* (gen. 1992), pàg. 7-25; Maria GRAU, «Romanticisme, estètica saint-simoniana, 'escola harmònica'. Les idees literàries d'Andrew de Covert-Spring», dins *Actes del Col·loqui sobre el Romanticisme*, Vilanova i la Geltrú, 2, 3 i 4 de febrer de 1995, Biblioteca Museu Víctor Balaguer, octubre, 1997; Albert GHANIME, «La identitat de Covert-Spring, un repte erudit», *L'Avenç*, 174 (oct. 1993), pàg. 24-31; Albert GHANIME, «Apunts sobre el pensament de José Andrew de Covert-Spring», *L'Avenç*, 195 (set. 1995), pàg. 12-15; Alfonso SÁNCHEZ HORMIGO, «Industrialismos en la España del siglo XIX: la propuesta saint-simoniana», dins *La configuración jurídico política del Estado liberal en España. Acta del Congreso en conmemoración del segundo centenario del nacimiento de D. Alejandro Oliván (1796-1996)*, Huesca, Escuela Universitaria de Estudios Empresariales de Huesca (Universidad de Zaragoza), 1997, pàg. 217-248.

²² Manuel JORBA, *Manuel Milà i Fontanals en la seva època*, Barcelona, Curial (Biblioteca de Cultura Catalana, 54), 1984.

mes de desembre, quan Covert-Spring va tornar a fer-se'n càrrec perquè no estava d'acord amb la línia liberal radical seguida per Mata, Milà i Ribot. Antoni Ribot primer, i Pere Mata després,²³ en desacord amb la línia més conservadora que marcava Covert-Spring, el van abandonar; i Covert-Spring es va endinsar en una escalada d'acusacions i desqualificacions molt dura amb l'ajuntament progressista, especialment amb l'alcalde Marià Borrell i amb el síndic procurador Rafael Degollada, i també amb els redactors d'*El Sancho Gobernador. El Vapor* (que des de l'1 de desembre de 1836 havia recuperat la seva antiga capçalera), dirigit per Covert-Spring, va continuar la seva línia de defensa del govern Calatrava i va evolucionar cap a un moderantisme cada cop més accentuat, que no es va interrompre amb la marxa d'un injuriat i aïllat Covert-Spring el mes de maig de 1837, després d'haver afavorit amb els seus articles l'execució de Ramon Xaudaró.²⁴

La figura de Covert-Spring va ser controvertida. Des de la seva arribada a Barcelona va traspasar un món teatral i periodístic barceloní mancat de figures destacades. El cert és que va obrir les portes dels periòdics que va dirigir a joves escriptors i poetes, però la seva actuació política va estar marcada per la defensa d'un liberalisme tintat de saintsimonisme fins al desembre de 1836, quan va ser acusat de venalitat. Els progressistes més exaltats el van acusar d'haver-se venut a la Junta de Comerç. Els noms dels comerciants Josep Margarit i Jaume Tintó van aparèixer com a responsables de l'operació.²⁵ La versió no és inversemblant atesa l'oposició que exercien els diputats catalans al govern Calatrava i el nerviosisme manifestat per l'agent de la Junta de Comerç a Madrid, Magí Coromines, en el sentit que aquesta actitud d'oposició podia perjudicar els interessos econòmics del Principat en la negociació dels aranzels. A més, s'ha de tenir en compte que la precària situació econòmica de Covert-

---

²³ El mes de desembre de 1836, Pere Mata va abandonar la redacció d'articles polítics d'*El Vapor*, però després d'un període de distanciament, va tornar a col·laborar com a fulletonista, fins que la publicació d'un fulletó satíric contra el baró de Meer va provocar la ruptura definitiva amb Covert-Spring al final del mes d'abril de 1837.

²⁴ Josep FONTANA, *La fi de l'Antic Règim i la industrialització, 1787-1868*, volum v de la *Història de Catalunya* dirigida per Pierre Vilar, Barcelona, Edicions 62, 1988, pàg. 262-263.

²⁵ UN OFICIAL DEL EJÉRCITO, *Aviso fraternal al fantástico y sabi-jondo D. Pedro Mata, redactor del Coz-ti-sucio-nal de Barcelona*, agost de 1842.

Spring no permet descartar la possibilitat que acceptés algun tipus de compensació econòmica. El cert és que Covert-Spring es va anar aïllant del seu entorn i que el mes de gener de 1837 va patir un intent d'assassinat, en el qual es va involucrar el jove periodista Joan Güell i Renté. Més tard, al principi de maig, en va patir un altre. Després de l'execució de Xaudaró la seva situació a Barcelona era insostenible. Llavors va decidir marxar cap a Madrid, i sembla que després es va traslladar a França.

Quant a *El Vapor*, a principi de maig de 1837 es va fusionar amb el moderat *Diario Mercantil*,²⁶ però va mantenir la mateixa capçalera fins al 1838, any en què es transformà en *La Paz*, diari catòlic i conservador, fundat, entre d'altres, pel jurista Josep Ferrer i Subirana, que el mateix 1838 es fusionà amb l'ultraconservador *El Guardia Nacional*, dirigit llavors per Vicenç Joaquim Bastús.

El Sancho Gobernador

El Sancho Gobernador. Periódico, político, literario, industrial y mercantil es va refundar a Barcelona l'octubre de 1836 (havia començat a publicar-se el 12 de setembre de 1835 a Bordeus, però solament ens consta l'aparició d'un sol número, atès que no va poder complir els requisits que la llei francesa exigia), i, sota la direcció de l'escriptor i periodista burgalès Pedro Martínez López, va esdevenir portaveu del progressisme exaltat barceloní entre l'1 d'octubre de 1836 i el 16 de gener de 1837. Inicialment va sortir cada dos dies: es presentava amb format gran foli, en un plec de

---

²⁶ El *Diario Mercantil* era l'hereu del *Diario de Beneficencia*, diari fundat el 1835 sota la protecció directa del general Llauder. El *Diario de Beneficencia*, imprès per Josep Torner, va ser substituït per *El Diario Mercantil. Político y económico de Cataluña* (1835-1837) després de la campanya endegada per Covert-Spring des d'*El Catalán* en denunciar que el diari no havia fet efectiu el dipòsit de 10.000 rals que exigia la llei d'impremta. *El Diario Mercantil* es va caracteritzar per la defensa del moderantisme i va donar suport a l'oposició a l'Ajuntament progressista barceloní liderada per *El Vapor* des de desembre de 1836. La campanya de descrèdit de l'Ajuntament es feia a l'empara de la llibertat d'impremta, però coincidia amb la voluntat del govern Calatrava de neutralitzar l'oposició d'esquerres i de la Junta de Comerç de garantir els interessos dels industrials catalans. El *Diario Mercantil* es va fusionar amb *El Vapor* l'1 de maig de 1837, el qual va passar a denominar-se *El Vapor. Diario político-mercantil*.

quatre pàgines de tres columnes amb un faldó a cada pàgina amb el mateix nombre de columnes. El preu de la subscripció per a un mes a Barcelona era de 10 rals. A partir de l'1 de novembre es va transformar en diari i el preu de la subscripció va augmentar fins als 14 rals.

Martínez López, liberal exiliat a França des de 1829 per les denúncies contra la publicació *El mundo tal como es o todos locos* (1828-1829), havia mantingut contactes epistolars des de Bordeus amb Pere Felip Monlau, al qual va enviar articles que aquest va publicar a *El Vapor*. Posteriorment, Martínez López es va traslladar a Barcelona, on va arribar el mes de setembre de 1836. Monlau va haver d'abandonar *El Vapor* el mateix mes per les discrepàncies amb els propietaris, que li van recriminar que publicués els articles de Pedro Martínez López. Llavors va passar a col·laborar amb Martínez López en el projecte d'*El Sancho Gobernador*. En aquest projecte també van participar el jove periodista nascut a l'Havana Joan Güell i Renté i el síndic procurador de l'Ajuntament de Barcelona Rafael Degollada. Tots dos havien col·laborat a *El Vapor*. Segurament Güell i Renté i el seu entorn progressista van facilitar els mitjans necessaris per a la publicació d'*El Sancho Gobernador*, atesa la falta de recursos propis de Martínez López. Joan Güell i Renté es va caracteritzar pel seu radicalisme. Els seus articles a *El Sancho Gobernador* van ser denunciats diverses vegades al jurat d'impremta. Va ser absolt per l'article publicat «Hemos llegado a la dichosa época», del 5 d'octubre de 1836, però va ser condemnat a dos mesos de presó i 500 rals de multa per l'article «Un habanero encubierto», de l'1 de novembre del mateix any. L'enemistat de Güell i Renté i Covert-Spring va arribar a nivells extrems, fins al punt que se'l va implicar en l'intent d'assassinat de Covert-Spring del 13 de gener de 1837.

El Sancho Gobernador, imprès als tallers de Ramon Martín Indar, es va caracteritzar per la promoció de la literatura romàntica i les caricatures que lliurava als seus subscriptors. En els editorials es va mostrar ferm partidari de la igualtat natural dels homes i de la igualtat de drets i, per tant, de la democràcia, tot rebutjant la igualtat de béns. Va donar suport a l'Ajuntament progressista de Barcelona encapçalat per Marià Borrell i es va significar per la seva oposició a la divisió de les Corts en dues cambres en el projecte de nova constitució durant el govern Calatrava. Finalment, i després dels esdeveniments de desembre de 1836 i de gener de 1837,

marcats per l'agitació provocada a Barcelona per la distribució del fullet *La Bandera* i la publicació dels articles d'*El Vapor* «Planes descabellados» i «Autoridades», *El Sancho Gobernador* es va acomiadar dels seus subscriptors el 16 de gener, i va desaparèixer per sempre més del panorama periodístic barceloní sota l'acusació de conspirar contra el govern i atiar la bullanga.

El Catalán

El primer òrgan oficiós del partit progressista a Catalunya havia estat *El Catalán*, que va aparèixer l'octubre de 1834.²⁷ Al capdavant hi havia Pascual Madoz, que havia retornat a Espanya gràcies al decret d'amnistia, i Luciano Dehesa. També hi van col·laborar personatges singulars del liberalisme català, tots ells vinculats a les societats secretes de l'època, com ara Tomàs Bertran i Soler i Francesc Raüll, que durant el Trienni Constitucional havia estat alcalde de Barcelona. Raüll va publicar articles a *El Catalán*, almenys fins al mes de març de 1835, una mica abans que l'abandonés Pascual Madoz. Amb la marxa de Madoz, la publicació va ser venuda i va deixar d'imprimir-se en els tallers d'Ignasi Estivill per fer-ho en els de Ramon Martín Indar. El nou director d'*El Catalán* va ser l'exaltat i federalista Ramon Xaudaró, que va radicalitzar el discurs del diari.²⁸ El 18 de setembre de 1835, però, l'escriptor i periodista Covert-Spring, que acabava d'arribar de Madrid, s'incorporà a la redacció d'*El Catalán*. Covert-Spring tenia clara quina havia de ser la funció de la premsa: «*Los rayos luminosos de la prensa han de atravesar en esta provincia la opacidad de las masas para que formen un todo homogéneo de amor á la Patria.*»²⁹ Eren moments de forta tensió a causa de la crisi del govern, i Xaudaró va haver d'amagar-se perquè s'havia dictat una ordre de captura contra ell en relació amb la difusió de la notícia de la caiguda del govern Toreno a Barcelona. Després de patir persecucions i empresonaments, Xaudaró es va traslladar a Madrid, on va dirigir *El Corsario* (1836). Més tard va tornar a la capital catalana, on el mes maig de 1837 va ser afusellat, acusat d'haver organitzat la bullanga del dia 4 del mateix mes.

---

²⁷ Francisco Javier PAREDES ALONSO, *Pascual Madoz, 1805-1870. Libertad y progreso en la monarquía isabelina*, Pamplona, Ediciones Universidad de Navarra, 1982.

²⁸ Anna M. GARCIA ROVIRA, *La revolució liberal a Espanya i les classes populars*, Vic, Eumo, 1989, pàg. 379-383.

²⁹ *El Catalán*, Barcelona, 19/IX/1835.

El Catalán, durant la breu etapa de Covert-Spring, es presentava com a «*órgano de la opinión pública*» i proclamava la independència de la premsa periòdica a la qual atribuïa un poder moral universalment reconegut. Insistia en la independència de la premsa provincial respecte a la de Madrid. Des de les pàgines d'*El Catalán*, Covert-Spring va iniciar una dura campanya contra Llauder i l'estatutista *Diario de Beneficencia* (1835), que havia començat a publicar-se l'1 de maig de 1835 sense l'imprescindible dipòsit de 10.000 rals que la llei exigia per als periòdics polítics. La desconfiança, però, dels propietaris d'*El Catalán* respecte a Covert-Spring van forçar que deixés la publicació. El 6 d'octubre, Covert-Spring ja n'havia abandonat la redacció, però *El Catalán* no va poder evitar les persecucions i el mes de gener de 1836 va deixar de publicar-se.

El Regenerador i El Propagador de la Libertad

El 1835, el barceloní Tomàs Bertran i Soler va promoure la revista *El Regenerador*, publicació a mig camí entre el discurs politicoideològic i la divulgació científica il·lustrada. L'objectiu de Bertran i Soler era il·lustrar el poble i orientar l'opinió pública a favor del liberalisme. La publicació, efímera i totalment vinculada a la iniciativa personal de Bertran, va generar diversos articles i discursos polítics, especialment del seu promotor i d'Eugenio d'Aviraneta, conspirador liberal i amic personal de Bertran, amb el qual va compartir la deportació a les Canàries a partir del gener de 1836. Bertran va desenvolupar una intensa activitat conspirativa, política i periodística.³⁰ Al principi del trienni esparterista *El Guardia Nacional* li va publicar un nombre important d'escrits i articles, però després de fracassar en el seu intent d'obtenir un càrrec públic a l'Ajuntament de Barcelona, es va traslladar a Madrid. Posteriorment va retornar diverses vegades a la capital catalana fins que s'establí a València.³¹

---

³⁰ Alberto GIL NOVALES, «Un periodista liberal: Tomás Bertrán y Soler», dins *La prensa en la revolución liberal: España, Portugal y América Latina. Actas del Coloquio Internacional que sobre dicho tema tuvo lugar en la Facultad de Ciencias de la Información. Madrid, Universidad Complutense, los días 1, 2 y 3 de abril de 1982*, Madrid, Universidad Complutense de Madrid, pàg. 348-361.

³¹ Joan CAMPS i GIRÓ, *La guerra dels matiners i el catalanisme polític (1846-1849)*, Barcelona, Editorial Curial (Biblioteca de Cultura Catalana, 34), 1978, pàg. 81-102.

Després de l'estiu de 1835, la conjuntura política era favorable als sectors liberals més renovadors. Raüll, que havia abandonat *El Catalán*, va impulsar una revista nova, *El Propagador de la Libertad*, que va aglutinar diferents sensibilitats del progressisme polític i del romanticisme literari espanyol. Hi van col·laborar Antoni Gironella, Pere Mata, Joan Güell i Renté, Antoni Ribot i Fontserè i J. Andrew de Covert-Spring, entre d'altres. Els números del primer volum van sortir de la impremta de J. Verdaguer el mes de setembre de 1835 i els dels volums següents, de la d'Ignasi Estivill. La publicació es lliurava en quaderns de 32 pàgines en quart, i cada volum constava d'unes 380 pàgines. L'objectiu era combatre la influència del carlisme i atreure els pagesos al liberalisme, però els seus continguts, on predominaven el teatre, la literatura, la política i l'economia, l'allunyaven d'aquest objectiu. Conscients dels problemes de comunicació amb els destinataris teòrics de la revista, els editors recomanaven a la gent amb formació, fins i tot als sacerdots patriotes, que fessin lectures públiques.

Després dels fets de gener de 1836, el director i propietari, Francesc Raüll, va ser deportat a Canàries i Covert-Spring es va fer càrrec de la direcció. És en aquesta etapa quan Covert-Spring va publicar una sèrie d'articles d'influència saintsimoniana,³² dels quals es va fer ressò el mateix Giuseppe Mazzini a través de *La Jeune Suisse*.³³ Al principi de novembre de 1836, F. Raüll va retornar del seu exili i Covert-Spring va abandonar la publicació, que va deixar de publicar-se al cap de poc temps. El pensament de Francesc Raüll es pot resseguir a través dels articles que va publicar a *El Propagador de la Libertad*, a *El Catalán*, en el qual va escriure sistemàticament entre gener i març de 1835, i a *El Vapor*, en el qual va col·laborar de manera intermitent a partir del mes d'agost del mateix any. A més a més, Raüll va publicar l'opuscle *Historia de la conmoción de Barcelona, en la noche del 25 al 26 de julio de 1835. Causas que la produjeron, y sus efectos hasta el día de esta publicación*, on donava

---

³² Joseph A. COVERT-SPRING, *Escritos saint-simonianos*, Madrid, Instituto de Estudios Fiscales-Ministerio de Economía y Hacienda (Clásicos del pensamiento económico español, 22), 1999.

³³ Jordi CASASSAS, Albert GHANIME, Josep PICH, Teresa ABELLÓ, «La influencia de Mazzini en el republicanismo español», dins *Il mazzinianesimo nel mondo*, Pisa, Istituto Domus Mazziniana, 1995, vol. I, pàg. 77-142.

testimoni dels fets i justificava la insurrecció. El desembre de 1836 Raüll va haver de justificar-se públicament davant les acusacions d'atjar la revolta i el 1837 va haver d'amagar-se de nou. La seva trajectòria personal va estar marcada per les acusacions de conspiració i pels exilis.

El Guardia Nacional

El Guardia Nacional va ser un dels diaris més significatius del període 1835-1841. Inicialment va sortir dels tallers de la casa Gorchs (del 15-X-35 al 17-XI-35), però immediatament després es va imprimir en tallers propis. Des del principi es presenta com a diari, en formats foli i gran foli a tres columnes. El preu de subscripció per Barcelona era de 10 rals mensuals. El primer director va ser el periodista Lluís Ferrer, que el va mantenir dins dels marges d'una renovació literària i teatral romàntica, d'un industrialisme proteccionista i d'un liberalisme raonable fins al mes de desembre de 1836. La tensió política i els aldarulls dels mesos de novembre i desembre de 1836 van provocar una crisi en la publicació. Ferrer no va acceptar les pressions dels propietaris per orientar el discurs del periòdic cap a un moderantisme intransigent, i va ser substituït per l'erudit Vicenç Joaquim Bastús. A partir d'aquell moment, *El Guardia Nacional* es va consolidar com a portaveu de l'ultraconservadurisme liberal barceloní³⁴ i va començar una evolució interessant per consolidar-se com a producte periòdic. *El Guardia Nacional* es publicava en castellà, però durant la seva existència es van publicar uns trenta textos en llengua catalana, estudiats per Joan Alegret.³⁵

La identificació d'*El Guardia Nacional* amb la reacció moderada contra Espartero va provocar-ne el tancament l'octubre de 1841, després de persecucions i diferents assalts als locals de la redacció i la impremta protagonitzats per alguns sectors progressistes exaltats. *El Liberal Barcelonés* assumí les subscripcions d'*El Guardia Nacional*, però des del primer moment va voler desmarcar-se del seu projecte polític, encara que

---

³⁴ Josep M. OLLÉ ROMEU, *Fonaments de la ideologia liberal-conservadora. La dictadura del baró de Meer (1837-1839)*, Barcelona, Rafael Dalmau (Episodis de la història, 308), 1996.

³⁵ Joan ALEGRET, «*El Guardia Nacional*» (1835-1841) i la llengua catalana, Tesi de llicenciatura en Filologia Romànica presentada a la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de Barcelona el mes de setembre de 1969.

continuava manifestant-se crític amb Espartero. Fonts diverses apunten l'escriptor Jaume Tió i Noé com a redactor principal del nou diari.³⁶

Ofensiva moderada

La premsa progressista va anar perdent terreny des del desembre de 1836 respecte a la premsa moderada a causa de la reacció conservadora que es produeix a Barcelona. L'enduriment de la guerra carlina i l'enfrontament entre les diferents famílies del liberalisme, atacades pels rumors de complots i plans d'extermini, van forçar la desaparició progressiva de la premsa progressista, crítica amb el gabinet Calatrava. *El Sancho Gobernador* va haver de tancar el mes de gener de 1837 i el seu director, Pedro Martínez López, va desaparèixer del panorama periodístic català. Llavors, el metge Pere Felip Monlau, antic director d'*El Vapor* i col·laborador d'*El Sancho Gobernador*, amb Rafael Degollada i altres figures destacades del progressisme filodemocràtic, va impulsar un nou projecte de diari progressista, *El Constitucional*, que començà a publicar-se l'1 d'agost de 1837, però va haver de tancar el 16 d'octubre del mateix any per disposició del cap polític de la província, que obeïa ordres del capità general. Pere Felip Monlau va ser acusat de l'assassinat de Marià Vehils, cap de la policia, i es va refugiar a França, on va romandre fins al 1839.

Eren moments durs i perillosos per als progressistes catalans. Pere Mata, que finalment s'havia distanciat de Covert-Spring per la seva deriva moderada i autoritària, se'n va anar a Reus, on va ser detingut i empresonat a Tarragona, juntament amb Pere Soriguera.³⁷ Soriguera va morir a la presó, però Mata va obtenir la llibertat a canvi de l'exili. Mata es va refugiar a França, on va continuar amb penes i treballs els estudis de medicina. Va retornar a Espanya el 1840 i després d'una petita estada a Reus, el 1841 es va traslladar a Barcelona, i es va incorporar a la redacció d'*El Constitucional*, llavors dirigit per Antonio Seijas Prado, oficial de l'arma d'infanteria, expulsat de la *Guardia Real* l'estiu de 1840.

Els diaris moderats, com ara el *Diario de Barcelona* i *El Guardia Nacional*, es van repartir el mercat periodístic d'informació general a partir

---

³⁶ Francesc MESTRE i NOÉ, *Temps, vida i obres del polígraf D. Jaime Tió i Noé (1816-1844)*, Tortosa, Lluís Mestre, 1982 [1927].

³⁷ Pere ANGUERA i Jordi MELICH, *El socialisme utòpic a Reus. Lectura de la «Joven España»*, Reus, Edicions del Centre de Lectura, 1981.

del mes d'octubre de 1837, aprofitant la limitació de les llibertats que va representar la repressió del baró de Meer. De fet, *El Guardia Nacional*, dirigit per Vicenç Joaquim Bastús, va justificar sense embuts la política de mà de ferro del baró, tot intentant fidelitzar el major nombre possible de subscriptors amb promocions editorials, serveis diversos i un atractiu gabinet de lectura.

El nou context polític autoritari, i sobretot l'experiència traumàtica de les bullangues urbanes, van afavorir l'aparició de publicacions religioses amb vocació doctrinal i de combat ideològic amb els corrents anticlericals i socialitzadors.³⁸ Així, el 1837 va aparèixer *La Religión. Periódico filosófico y literario* (1837-1841), que va esdevenir l'òrgan del sector apològic català. Va ser fundada per Joaquim Roca i Cornet i editada per Brusi, i hi van col·laborar el poeta Joaquim Rubió i Ors i el metge ultraconservador Joaquin Cil i Borés, entre d'altres. *La Religión* va recollir la influència del tradicionalisme romàntic francès, amb nombroses referències a Lamartine, Chateaubriand i Bonald.³⁹

En el nou context esparterista de 1841, *La Religión* va desaparèixer. La va substituir *La Civilización* (1841-1843), en la qual van col·laborar Roca i Cornet, Balmes i Ferrer i Subirana. El 1843 quan va cessar *La Civilización*, per voluntat expressa de Balmes, Roca i Rubió van intentar tornar a publicar *La Religión*, però aquesta nova etapa no va durar més de dos mesos, atès que *La Sociedad* (1843-1844), dirigida per Balmes, i la *Revista Católica* (1842-1872), de contingut estrictament religiós i molt crítica amb la desamortització eclesiàstica, li restaven subscriptors. Les revistes relacionades amb temes religiosos o estrictament eclesiàstics tenien un públic ampli i sobretot fidel, però el mercat no era prou gran per garantir la viabilitat de més de dues publicacions de característiques similars.

Durant la dictadura van aparèixer productes culturals periòdics que s'adaptaven a la manca de llibertats, com ara la revista mensual il·lustrada *El Museo de Familias*, editada el 1838 per Antoni Bergnes de las Casas, en

---

³⁸ Iris M. ZAVALA, *Románticos y socialistas. Prensa española del XIX*, Madrid, Siglo XXI, 1972; Jesús LONGARES ALONSO, *Política y religión en Barcelona (1833-1843)*, Madrid, Editora Nacional, 1976; Josep M. FRADERA, «Balmes i les revistes de religió a Barcelona (1838-1843)», dins P. COLOMER i altres, *Osona i Catalunya al segle XIX. Estudis d'història*, Vic, Eumo, 1990, pàg. 83-113.

³⁹ José M. ALSINA ROCA, *El tradicionalismo filosófico en España. Su génesis en la generación romántica catalana*, Barcelona, Promociones Publicaciones Universitarias (Biblioteca Universitaria de Filosofía, 6), 1985.

la qual predominava la traducció sobre la creació original. L'obra tenia una clara voluntat moralitzadora, atès que programàticament es proposava defensar l'ordre, la justícia i els bons costums. Malgrat tot, Bergnes volia oferir una revista d'informació científica i històrica en la línia de les grans revistes europees, especialment britàniques. Entre els col·laboradors hi havia l'aragonès José Mor de Fuentes, el musicòleg Antoni Fargas, l'arquitecte Antoni Rovira i l'erudit mallorquí Joaquim M. Bover. La revista es promocionava especialment entre els subscriptors d'*El Guardia Nacional*. Segons informacions de la mateixa revista, va arribar a tenir 3.000 subscriptors. El 1841, *El Museo de Familias* es fusionà amb el *Álbum Pintoresco Universal*, editat per Francesc Oliva.

Comentaris finals

El Trienni Constitucional va representar un parèntesi de llibertat d'expressió que es va veure interromput per la reacció absolutista, però la llavor periodística va ser fèrtil. El 1833, la mort de Ferran VII i el pacte necessari entre l'absolutisme moderat i el liberalisme va permetre iniciar un camí d'ampliació de les llibertats públiques, especialment de la llibertat d'impremta, que va afavorir el sector de l'edició en general i de l'edició periòdica en particular. El retorn dels exiliats, que havien entrat en contacte amb els corrents renovadors estrangers, va actuar de catalitzador del procés.

Entre 1833 i 1839 es va posar de manifest que les publicacions periòdiques estaven massa condicionades pels límits del mercat, la ideologia i la política més immediates, però també es va evidenciar que més enllà de les ideologies hi havia una voluntat de fer rendible el negoci amb l'explotació de fórmules editorials i ofertes de serveis. Així, els periòdics del període van impulsar l'obertura de salons de lectura de diaris, revistes i llibres, amb servei de préstec inclòs, que volia fomentar la lectura de publicacions periòdiques i llibres estrangers. En aquesta línia cal interpretar també la inclusió de fulletons literaris, el lliurament gratuït o a preus promocionals d'obres d'interès literari, històric o geogràfic, i la publicació gratuïta d'avisos de particulars que no superessin les quatre línies. Tot això per ampliar i fidelitzar el major nombre possible de subscriptors.

D'altra banda, cal subratllar la vulnerabilitat de les publicacions polítiques, condicionades tant pels elevats dipòsits exigits per la llei, entre

10.000 i 30.000 rals, com per les denúncies de les autoritats i dels particulars. També calia resoldre altres problemes com ara els relacionats amb la manca de tallers d'impressió i de professionals qualificats. A tot això cal afegir els problemes amb el subministrament de paper, freqüents en època de sequera.

Els editors, els impressors i els llibreters, que s'identifiquen amb un determinat tipus de publicació, van tenir un paper molt important. Els Brusi ocupen un lloc important, però cal destacar les figures de Josep Rubió durant el Trienni i la Dècada Ominosa; d'Antoni Bergnes de las Casas com a editor de la primera etapa d'*El Vapor*; de Ramon Martín Indar com a impressor de publicacions progressistes; i de les cases Verdaguer, Gorchs, Estivill, Dorca i Torner, que es van fer càrrec de publicacions diverses durant el període. La història de l'edició a Catalunya és un dèficit de la nostra historiografia que tot just s'ha començat a corregir.⁴⁰

La brevetat o la falta de continuïtat és una altra de les característiques de les publicacions periòdiques, atès que la continuïtat n'és l'excepció. Les publicacions diàries de més volada periodística del període 1833-1837, com ara *El Vapor* i *El Guardia Nacional*, desapareixen entre 1838 i 1841, mentre que el *Diario de Barcelona*, que va començar el procés d'adaptació als nous temps el 1838, es consolida a partir de llavors sense necessitat de recórrer a la incorporació explícita de la política més immediata o precisament per això.

Quant als periodistes, cal destacar la figura del redactor principal, que moltes vegades esdevé redactor únic, però a poc a poc la plantilla del periòdic es va anar ampliant amb la incorporació d'uns equips de redacció que col·laboraven i es repartien l'elaboració d'articles per especialitats. En aquest sentit, l'aportació de Covert-Spring, que va publicar en la major part de publicacions periòdiques del període i que en va dirigir dues, i la del seu equip de redactors d'*El Nuevo Vapor*, és significativa, però no va tenir continuïtat immediata. El més freqüent era que el redactor principal s'encarregués de l'article de fons, mentre que la resta es completava amb la reproducció de notícies estrangeres, nacionals i locals, a més d'avisos i

---

⁴⁰ Manuel LLANAS, *El llibre i l'edició a Catalunya: apunts i esbossos*, Barcelona, Gremi d'Editors de Catalunya, 2001.

notícies de caràcter oficial. La correspondència i els articles enviats pels subscriptors i lectors més o menys lletraferits també ocupaven un espai important del diari.

Quant a la identificació ideològica dels periodistes i les qüestions del seu grau de compromís i la seva seguretat, cal apuntar la filiació liberal dels més significatius i la inseguretat personal d'aquells que opten per la brega política. López Soler, Raüll, Bertran i Soler, Pere Felip Monlau i Pere Mata, entre d'altres, hauran d'exiliar-se, però quasi tots retornaran a Barcelona, sense perdre l'entusiasme, atès que el periodisme tenia per a ells una funció social clara, més enllà de la simple professionalització. També és cert que tots els periodistes abans esmentats van abandonar Barcelona, i van acabar establint-se a Madrid, excepte Bertran, que ho va fer a València, mentre que Raüll va morir a Barcelona. També cal destacar la figura del periodista rodamón, barreja d'idealista, conspirador professional i escriptor mercenari, acostumat a viure dels seus coneixements d'idiomes i de la seva ploma als diferents exilis, com ara Covert-Spring i Pedro Martínez López. Altres periodistes, com ara Joan Cortada, es caracteritzen per l'arrelament i la continuïtat. Cortada opta pel gènere de les varietats, que defuig per principi la confrontació política immediata, té vocació literària i cerca el diàleg amb el lector.

Entre els promotors periodístics del període cal destacar Pere Felip Monlau, cap visible del periodisme progressista i filodemocràtic, relacionat directament o indirectament amb *El Vapor*, *El Sancho Gobernador* i *El Constitucional*. D'altra banda, cal recordar que ell va ser el pare de la idea de fundar una societat melodramàtica, que Covert-Spring va acabar definint amb el nom de *filodramàtica*, fundada a Barcelona l'estiu de 1836. Quan el 1839 Monlau va retornar a Barcelona després de dos anys d'exili va reobrir *El Constitucional* (1839-1843), en col·laboració amb Josep Oriol Ronquillo, però la conjuntura ja no era la de 1835-1837. De fet, amb el trienni esparterista va començar una nova etapa d'eclosió i efervescència periodística a l'empara de la tolerància governativa.⁴¹ Barcelona esdevé novament un centre receptor d'individualitats polítiques i periodístiques

---

⁴¹ Jaume GUILLAMET, *La formació de la premsa moderna. Periodisme informatiu, polític i cultural a la Barcelona progressista: 1841-1843*, Barcelona, Generalitat de Catalunya (Estudis i Recerques, 7), 1993.

progressistes, democràtiques i republicanes. Els sectors més reaccionaris també prendran posicions i respondran amb contundència verbal i doctrinal emparant-se en la llibertat d'expressió. És una època de publicacions noves i de també noves i destacades figures del món de la política i del periodisme, com ara Abdó Terradas, Jaume Tió i Noé, Víctor Balaguer, Jaume Balmes, Nicasi Milà de la Roca i Joan Mañé i Flaquer. Però aquest és un altre capítol de la mateixa història.